

večjemu številu zagovornikov povzročala preveliko razhajanje, s tem pa bi se pojem pravne države še bolj relativiziral.

Podobno je tudi z varnostjo – če ta pojem razumemo širše od pravne varnosti, ki je nujen element pravne države. Če namreč z varnostjo razumemo eksistenčno varnost v smislu socialne oziroma materialne varnosti posameznika v sodobnih državnih ureditvah, velja zanjo isto kot za načelo pravičnosti, da namreč v tem pomenu ni zanj potrebnega soglasja v okviru pojmovanja pravne državnosti. Temu načelu namreč nasprotuje pojmovanje, da država ne sme skrbeti za blaginjo posameznika na način, ki presega avtonomijo posameznika ali ogroža področje zasebnih interesov.

Nekateri poudarjajo tudi odgovornost kot ključni element načela moderne pravne države; to vsekakor drži, vendar sodobne pravne ureditve brez odgovornosti državnih funkcionarjev in posameznikov ni in je torej v taki ureditvi taka odgovornost sama po sebi razumljiva v vseh njenih pravnih vidikih. Element racionalnosti prava je tudi njegova učinkovitost; te pa ne more biti brez pravno urejene in praktično vpeljane odgovornosti.

Poskus strnitve vrednosti pojma pravne države, tudi za naš čas in naše razmere, bi bil lahko v naslednjem: pravo ni zgolj stvar formulacije in interpretacije; pravo dajejo smisel in kakovost načela, oblikovana v družbenem zgodovinskem razvoju kulturnega kroga svetovnega Zahoda, in posledica njegovih humanistično-racionalističnih idejnih in teoretičnih tokov. Ta načela so nad razlogi države; pravna država jih mora spoštovati in jih v svoji pravni ureditvi uveljaviti.

UPORABLJENA LITERATURA

- Šarčević, Edin: Pojam pravne države, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, št. 4/1989
Šarčević, Edin: Ka sistemizaciji teorije pravne države, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, št. 4/1990
Puhovski, Žarko: Mogućnosti pravne države u Jugoslaviji, Forum čovek i pravo, Zemunska štampa, št. 2/1991
Kühnl, Reinhard: Oblici građanske vladavine: Liberalizam – fašizam, Komunist, Beograd 1978
Habermas, Jürgen: Strukturne spremembe javnosti, Studia humanitatis, Ljubljana 1989
Rawls, Johan: Teorija pravde, Naše teme, št. 5–6/1990, Zagreb
Radbruch, Gustav: Filozofija prava, Nolit, Beograd 1980
Loewenstein, Karl: Razmatranja o vrijednosti ustava u našem revolucionarnom dobu, Problemi suvremene države, Naprijed, Zagreb, 1975
Bačić, Arsen: Principi podjele i jedinstva vlasti in Jugoslaviji, Književni krug, Split 1990
Neumann, Franz: Demokratska i autoritarna država, Naprijed, Zagreb 1974

DARIJAN BOŽIČ¹

Jubilej jubilejev

(ali prispevki za okroglo mizo o slovenski glasbeni ustvarjalnosti ta hip)

»Spero, ergo sum!«

Leto 91 je za slovensko glasbo zanimivo in vredno posebnega zapisa. Dosegli smo vrhunec v vrsti proslavljanj obletnic, ki so življenjskega pomena za našo

¹ Darijan Božič, skladatelj, profesor Univerze v Mariboru.

glasbeno kulturo. Smo v petem letu potekanja poudarjenih jubilejev. To petletnico lahko upravičeno proslavimo kot »jubilej jubilejev«. Proslavljanje bo manj na očeh javnosti, zato pa tem bolj občuteno in v srca segajoče vse bolj redkim poznavalcem naših glasbenih razmer. Zapisano z zornega kota tistih »vagi aves« (ljudi z roba), kot bi lahko poimenovali slovenske skladatelje. V nadaljevanju bo razvidno, da brez blage ironije v tej kratki glasbeni kronologiji ne bi šlo – kot je pač rekel filozof: »Življenje je prekruto, da bi ga vedno jemali resno.« (Citat je svobodna variacija.)

S tremi tabelami poskusimo analitično prikazovati glasbeno dogajanje zadnjih petih let na Slovenskem. Sestavljene so deloma po letnicah sezon, deloma kolektorsko, kot se je kaj pomembnega v našem glasbenem prostoru dogajalo. Bolj natančni faktografski podatki so vsakomur dostopni v naši dnevni in revijalni publicistiki.

Tabela 1: Pregled glasbenih slovesnosti zadnjih petih let:

A) 85/86: OBLETNICA DELOVANJA OPERE SNG MARIBOR

Ob tej priložnosti organizira takratni direktor opere dr. Henrik Neubauer dobro zastavljeni in obiskani simpozij o delovanju mariborske opere in da v eni sezoni na abonmajski repertoar kar pet slovenskih del. Dve operi (Kačji pastir in Kralj Lear), en balet (Flandrijske zgodbe) in še dve baletni postavitvi na že zapisani koncertni partituri. Uprava ugotavlja povečan obisk občinstva in ob koncu leta podeli Društvo slovenskih skladateljev svojo vsakoletno nagrado za najbolj zaslužnega izvajalca slovenskih del mariborski operi.

B) 87/88: DVOJNA OBLETNICA SLOVENSKE FILHARMONIJE

SF naroči slovenskim skladateljem tri nova simfonična dela za izvedbo na svojem slavnostnem jubilejnem koncertu. V okviru DSS se porodi ideja o organizaciji Svetovnih glasbenih dnevo v Ljubljani v Cankarjevem domu. V januarju filharmonija slavi svoj dvojni jubilej z vrsto prireditvev. Vrhunec je dosežen s slavnostnim koncertom, ki zbere vso kulturno in politično elito v Gallusovi dvorani Cankarjevega doma. Obe krstni izvedbi slovenskih avtorjev sta deležni pozornosti občinstva in pohval strokovne kritike.

C) 88/89: ČRNE MASKE

Sezona je praznik slovenske glasbe. Po tridesetih letih je ponovno na odru to delo svetovnega pomena. Don Lorenzo Josipa Lešaja je enkrateno. Po treh desetletjih je dobil Samo Smerkolj dostojnega naslednika. Predstava vznemiri strokovnjake in publiko, ki se vozi na reprize iz cele domovine, čeprav ne prej ne poslej ne bo več šla v operno hišo. Kogoj doživlja zaslužen zmagoslavje. Po njem se poimenuje dvoranica DSS, prav tako Viteška sobana na Turjaškem gradu, pa še neka steza, ki se vije po manj znanem dolenskem hribu, dobi ime Kogojeva pot. Tako je ta – prav gotovo eden naših najboljših skladateljev – posthumno uvrščen med tvorce naše planinske zavesti.

Č) 1990: LETO HUGA WOLFA

Vrstijo se razstave in simpoziji o življenju in delu tega genialnega skladatelja samospetov. Največ opravi spet mariborska opera z uprizoritvijo opere Corregi-

dor. Postavi jo na oder, posname avdio in nato še video. Nekaj časa smo v središču pozornosti svetovne glasbene javnosti. Tako nam zatrjujejo domači organizatorji in tuji povabljeni, ki nas zvesto obiskujejo na vseh naših festivalih in simpozijih.

D) 1991: GALLUSOVO LETO

To je vrhunec v tej vrsti jubilejev. Štiristoletnico smrti tega skladatelja bomo slavili vse leto. Ni zborovskega koncerta brez njegovih del. Snema se TV-nadaljevanka o tem, da vemo o njegovem življenju malo ali skoraj nič! In tokrat imamo kar dva simpozija: spomladanskega v okviru Slovenskih glasbenih dni in jesenskega v organizaciji SAZU, ki izda ob tej priložnosti celotno reprezentančno izdajo Gallusovega Opus musicum.

Vsa ta naštetja jubilejna dogajanja so dekorirana z ognjemeti besed, izgovorjenimi na sestankih ali zapisanih v resnih revijah. Le redki pa – tisti, ki žele spoznati tudi, kaj je za naličjem stvari – vedo, da je vse naštetje le pozlačena železna maska, za katero gnije tisto, kar naj bi bilo naša zavest o lastni glasbeni kulturi. In v tem gnitju je prvi umrl poklic, imenovan »slovenski poklicni skladatelj umetne glasbe«. Morda je bil, a kaj bi z njim, bi se nasmehnil Cankarjev Publikum.

Tabela 2: Dopolnilo in prvo ozadje tabele I:

A) 85/86: Zelo uspešna sezona in obletnica Opere SNG Maribor

Na že omenjenem uspelem simpoziju o delovanju mariborske operne hiše je bil dan predlog, naj bi navzoči – med njimi so bili mnogi vplivni ljudje naše glasbene kulture – razpravljali tudi o tem, kako v bodoče morebiti pomagati tej operi, da bo lahko vztrajala pri svoji repertoarni politiki. Predlog »je šel mimo«, izničil pa ga je moderator s stavkom: »Mariborska opera si je znala pomagati doslej, pa si bo tudi znala poslej!« In res – že konec sezone odide iz Maribora po dveh nadvse uspešnih sezonah ravnatelj Neubauer. Nihče ga ne vpraša, zakaj. Niti politika niti kultura, pa tudi nihče izmed udeležencev uspešnega simpozija ne!

B) 87/88: Dvojni jubilej SF

Slavljenka sicer slavi z dvema krstnima izvedbama novih naročenih partitur, a v istem obdobju izgine v predal uprave pet slovenskih partitur: Štuhčev Violin koncert, podpisanega kantata, Alojza Ajdiča Simfonija gre po uspelem debiju na Glasbeni tribuni v Opatiji v koncertni bunker SF, namesto v celoti se izvede 25% Svetetove skladbe, za Urošem Rojkom pa zaloputne vrata SF njen direktor: »Dokler sem jaz tu, te SF ne bo izvajala!« Mladi skladatelj se je namreč upal upreti samovolji dirigenta SF, ki svoje neizživete skladateljske sanje skuša dosanjati s popraviljem že napisanih slovenskih partitur. Rojko poslej živi in dela v Nemčiji.

Med Kulturno skupnostjo (njenim svetovalcem za glasbo) in Društvom slovenskih skladateljev teče mini vojna za sredstva, ki jih Skupnost namenja glasbeni ustvarjalnosti. Bojujoči si niso soglasni v tem, kdo naj ta denar deli (beri: z njim vlada slovenskim skladateljem), niti v tolmačenju terminov »naročilo« in »stimulacija«. Vojna traja, denar pa se pretaka na druga področja kulture.

V tej sezoni sklene ljubljanska opera, da bo svoje paradne predstave odslej

pela v italijanščini. Po redkih protestih v dnevnem časopisju to idejo tudi izpelje. Kmalu ji bo sledila tudi mariborska sestra in italijanščina pridobi dva nova dialektata: »močvirsko« in »toto'taljanšno«, ki ju razumejo predvsem nastopajoči sami. A kaj bi to! Obe naši operni hiši sta s tem, da sta vrgli iz repertoarja domačo ustvarjalnost in zapeli v tujem jeziku, stopili v Evropo. Vsaj prepričani sta tako.

C) 88/89: ČRNE MASKE

Namesto resnega pogovora o postavitvi predstave doživimo pravo ljudsko veselico z mnogimi »živijo« klici, pa tudi pravimi pretepi (žal samo besednimi). Skladatelja so že davno njegovi (samozvano) najzvestejši spremenili v malika. Namesto strokovne analize in resno zastavljenega vprašanja, kako je možno, da to delo svetovnih razsežnosti (kakor ga ocenjujejo prej omenjeni kogojelogi), doživi premiero le vsakih trideset let? Kako da ga nima na repertoarju vsak slovenski operni dirigent in da ga ni prepel vsak naš operni baritonist?

Naj k resni razpravi, ki je ni bilo, prispevam dve misli:

a) So »Maske« opera v pravem pomenu besede ali pa le operna monodrama z mnogo živega in statičnega dekorja? Konec koncev je izdelan le en značaj, to je don Lorenzo. Nekoliko še Norček, a ne bolj, kot Norec v Kralju Learu. Vsi preostali nastopajoči niso niti »tipi«, so le oživljene postave iz nekakšne freske, ki obdaja Lorenza fizično in psihično.

b) Kogoj je bil nedvomno izredno talentiran skladatelj, žal pa manj izobražen. Ker je Kogoj spremenjen v malika, se o tem lahko govori le potihoma. In zato ga potihoma, z izgovori o preinstrumentaciji, pa o redigiranju partiture in pa seveda s »skoki«, s krajšanjem pri izvedbi poskušajo popravljati. To je običajni postopek z deli genialnih samoukov (manj uspešno Rimski-Koraskov in Šoštakovič z Borisom Godunovom in zelo uspešno naš Bogo Leskovic s Finalom Hovanščine). »Maske« pa potrebujejo dramaturško intervencijo. Kogojeva napaka je, da drame Andrejeva ni predelal v libreto/scenarij, ampak je komponiral besedilo v celoti, kar je pogost spodrselj glasbenih samoukov. Komponirano besedilo je vedno neprimerno daljše od zgolj branega. Tako je nastala ogromna glasbeno-gledališka gmota, ki v kakovosti seveda niha. Žal se amplitudi kakovosti besedila in glasbe ne ujemata. Če redigira izvedbo režiser, odpadajo tudi najboljši glasbeni odlomki, če pa to počne dirigent, ki želi ohraniti predvsem glasbeno kakovost, se izgublja dramaturška logika. Nastane nekaj takšnega, kot bi krojač pri prekrejvanju obleke ne rezal in šival hkrati blaga in podloge. Mojškre pravijo, »da vleče«.

Teza za neko bodočo okroglo mizo ob ponovni uprizoritvi Črnih mask: iz Kogojeve partiture je treba črtati glasbeno manj uspele dele in na tako skrajšano partituro napisati nov libreto/scenarij po drami Andrejeva. Skladatelja bi s tem demistificirali, dobival bi pogostejše izvedbe – zdaj boljše, zdaj slabše – od katerih ne bi nihče zahteval, da so vsakokratna narodova katarza. »Kogojelogi« pa bi ostali brez dela.

Č) 1990: LETO HUGA WOLFA

Na svoji prijavnici na Dunajski konservatorij je v rubriko »narodnost« Hugo Wolf zapisal DEUTSCH! Torej je Nemeč. Določati narodnost po daljnih prednikih je vendar absurd. Kdo v Evropi pa ima »čiste« prednike za nekaj generacij nazaj? Si to – za kar se opredeliš! Wolf je odličen skladatelj solospava (pa spet ne toliko boljši od naših Ipavcev), ampak tudi avtor slabe opere Corregidor. Celo leto smo torej za slovenski denar slavili pri nas in našim prednikom rojenega tujca.

Wolffu za to ni več mar, mi bi pa za ta denar poslali na študij kakšnega talentiranega Slovenca, ali pa naročili nekaj novih partitur. Tako pa so le naši »wolfologi« imeli bogato slavje! Ker pa je bil denar porabljen in ga torej ni, abortira kulturni minister po kratkem posvetovanju s premierom Svetovne glasbene dneve v Ljubljani, ki so bili tik pred porodom. S tem razjari del slovenske glasbene srenje, pa le ne preveč. Ta glasbeniški carski rez še najbolj koristi politikom – tudi tistim brez posluha –, ki si z napadi ali obrambo ministra nabirajo točke za prihodnje volitve. Splet neznanja, neodgovornosti, površnosti in pišmeuhovstva v tej zadevi pa je tolikšen, da ga je treba le malce razvozlati.

a) Noben uradnik nima v demokraciji pravice tako pomembne stvari odrediti sam, brez posvetovanja z domačo in tujo stroko.

b) Neodgovorna in v perspektivi škodljiva je ministrova izjava, da denarja ni, ker je šel za novoustanovljeni slovenski poklicni zbor. Ta korpus pa je bil pri nas nujen potreben in v ustanavljanju vrsto let. Bo naslednji kulturni minister, da bi si pridobil politične točke, mimogrede zbrisal »Capudrov zbor«, ki s Svetovnimi glasbenimi dnevi nima nič?!

c) Res pa je, da so pripravljavci prireditve predložili megalomanski finančni predračun 585.250 DEM (po drugi verziji celo 850.000 DEM), ob tem da je hkrati, daljši in bolj zahtevni projekt zagrebškega bienala v predračunu zahteval le 250.000 DEM. Če bi se nosilci projekta dogovorili, kdo to je, kdo pa je le plačani izvršni servis (v tem primeru bi seveda iskali najcenejšega ponudnika), bi se ta predračun že po bežnem pregledu zožil le še na tretjino zaprosene vsote. Takšnih pogovorov ni bilo. Minister je »Dneve« črtal, ker mu do njih ni bilo. Finance so bile le dobrodošel izgovor. Poznejši protesti predlagateljev in politikantskih prisklednikov pa so bili brez prave teže. Prevelik predračun je premočan antiadut v teh ekonomskih časih.

č) In še vprašanje: komu pa naj bi služili ti »Dnevi«? Slovenskim skladateljem? Ti dobijo tisto eno ali dve izvedbi na leto, kjer koli že ti »Dnevi« so. Publiki? Ta pa skoraj petnajstletni izločitvi slovenske in sodobne glasbe iz rednega dela naših vodilnih institucij niti ne ve, kaj ti dve področji sta, niti ju več ne pogreša. Bil bi – kot pri Kogoju in Wolffu – ves blišč Svetovnih glasbenih dnevov v Ljubljani le kratkotrajni ples enodnevnice (domačih organizatorjev in nekaj povabljenih tujcev, ki, kadar jim plačamo bivanje, hvalijo vse pri nas) ob pojemajočem plamenu (našem vse revnejšem kulturnem dinarju)?

Če bi proti dejstvu, navedenim pod črkama »c« in »č«, minister z argumenti protestiral, bi mu težko kdo ugovarjal. Lahko pa bi se marsikaj popravilo in dodelalo. Lahko bi denar porabili za to prireditve namesto za uprizarjanje in snemanje slabe nemške opere, kot je »Corregidor«. Tako pa je ostal za kopico nedorečenega in v osnovi zavoženega edini krivec poklicni pevski zbor Slovenije, ki pa z vsem tem res nič nima.

D) 1991: GALLUSOVO LETO

Po vsem napovedanem bo to leto enkratna oddolžitev našemu skladatelju. Naš je, čeprav je v njegovem času Trubar že zapisal svoj »Lubi Slovenci«, Gallus pa se podpisuje le s »Carniolus«, to je le z oznako rojstne pokrajine, ne narodnosti. Pa nič zato. Vseeno nam je bližji kot Hugo s svojim poudarjenim »Deutsch«. Slavili bomo, hkrati pa se v naših šolah zmanjša število glasbenih ur do te mere, da se postavlja že vprašanje, čemu šolati bodoče profesorje glasbe, če zanje ne bo dovolj ur v predmetniku. Se bomo ob bučnem proslavljanju velikega glasbenika

vrnili v njegove čase, ko so učitelji še malce orglarili, pa mežnarili in pobirali bero? Nič zato! Vsakoletno veliko slavje, na katerem si bodo vsevprek slavili, nazdravljali in pripovedovali nove nianse starih resnic naši organizatorji ter vljudni tuji povabljeni, to slavje bo!

Tabela 3: Najbolj destruktivni poudarki jubilejno jubilarnih sezon. Poudarki, ki dolgoročno nakazujejo konec slovenski glasbeni ustvarjalnosti. Drugo ozadje tabele I:

A) 85/86: MARIBORSKI OPERNI JUBILEJ – nagrada DSS. Konec neke slovensko naravnane repertoarne politike te ustanove

Novi direktor Stane Jurgec, naslednik dr. Neubauerja, nagrado DSS sicer sprejme, a takoj javno izjavi, da bo postrožil merila za slovenska dela. In res. Slovenskega dela poslej ni več na repertoarju mariborske opere. Ker tudi ljubljanska opera slovenskega repertoarja ne goji, nima slovenski operni skladatelji pisati nikomur več. Slovenske operne ustvarjalnosti je konec.

B) 87/88: JUBILEJ SF. Slavnostni koncert in pet »zamrznjenih« partitur

SF naroči tri nova dela. Dve od njih na jubilejnim koncertu izvede. Tretje pa odide po svojo pravico na sodišče in po treh letih (v jubilejnim Gallusovem letu) dobi zadoščenje na sodiščih vseh stopenj, ki SF podučijo, da je skladateljstvo tudi *delo*, ki ga je treba, zlasti če je vnaprej naročeno, tudi plačati. Tudi usoda enega od izvedenih del (Strmčnik: Koncert za pojočo žago in orkester) je žalostna. Že pri prvi javni reprizi SF nima več denarja za solista. Nadomesti ga synthesizer. Je pa denar za ogromni izvajalski aparat Mahlerjevih simfonij.

C7 88/89: ČRNE MASKE – odmevna predstava. Prepri in namigovanja namesto ustvarjalne razprave

Slovenska galsbena ustvarjalnost s to uprizoritvijo ni ne pridobila ne izgubila ničesar. Tisti, ki smo videli in sodelovali pri prejšnji uprizoritvi v šestdesetih letih, lahko primerjamo in razmišljamo sami zase. Tisti, »ki jim je dano, da vedo, kaj več je v Kogoju«, so glasni in kritični do izvedbe v navezi Nanut-Ristić, kot so bili, na drug način, do naveze Hubad-Leskovšek pred 30 leti. In bodo do vsake bodoče. Mit o Kogoju je treba ohranjati, kajti če je on Bog, so potrebni tudi njegovi svečeniki. Partitura Črnih mask pa je pred nami v stanju, v kakršnem jo je že bolni skladatelj izročil dirigentu in mecenu slovenske glasbene umetnosti: Mirku Poliču.

Č) 1990: LETO HUGA WOLFA. Mnogo slovenskega denarja in truda gre za slavo in čast pri nas rojenega nemškega skladatelja

Dva nestorja slovenskih skladateljev vstopita v svoje deveto desetletje. Medtem ko osemdesetletnika Bruna Bjelinskega slavijo Hrvati v Zagrebu in na opatijski tribuni vsevprek (kar je prav in lepo), se Pavla Šivica ne spomnijo niti filharmonija niti katera od slovenskih oper. Marjan Lipovšek si jubilejni koncert priredi sam. Velika dvorana Cankarjevega doma je polna in ploska, na sporedu pa je samo slovenska pesem. Bil je lep in bogat večer. A kaj bi bilo, če skladatelj ne bi imel za hčer svetovno znane solistke? Nič ne bi bilo! Pa je bil jubilant skladatelj, koncertant, pedagog, direktor Slovenske filharmonije, pa še kritik in publicist. V rubriko »narodnost« pa je vedno in povesod zapisal SLOVENEČ!

Imamo pa še sedemdesetletnico Primoža Ramovša. Tudi ta bi šla neopazno mimo, če skladatelj ne bi imel sina virtuoza, ki mu priredi jubilejni koncert. Kasneje se ga nekaj malega spomnijo še drugi, a ne preveč, da povprečni slovenski človek ne bi izvedel, da smo v Mozartovem in Gallusovem letu še doma komu dolžni kaj hvale in zahvale.

Merilo nacionalnega repertoarja je vedno program nacionalnega orkestra. In ko se slovensko delo na koncertih SF omeji na vlogo predigre ali ga pa sploh ni, iz programov solistov in komornih ansamblov praktično sploh izgine. In temu primerna raven produkcije pada k svoji absolutni ničli.

Starejši odnehujejo, mlajši pa se selijo v emigracijo in se tam asimilirajo.

Po vsem navedenem je težko še kaj dodati k vprašanju, kje je in kaj je trenutno z našo glasbeno ustvarjalnostjo. Treba pa je pokazati vsaj na nekatere vzroke, zakaj je tako. Da bi lahko odgovorili na to vprašanje, moramo najprej določiti dejavnike, ki spodbujajo vsako, tudi glasbeno umetnost. Že od nekdaj so ti bili trije: oblast, Cerkev in posameznik-mecen. V našem času pa so se jim pridružili še direktorji-menedžerji-umetniški vodje, uredniki-založniki not, uredniki-založniki plošč, kaset ali avdio-video posnetkov ipd.

a) *Naša današnja slovenska oblast* od glasbe ne potrebuje ničesar. Niti kakšne preživele sočrealistične proslave s kakšno novo simfonijo, s katero so »bivši« želeli prikazati, kako sočrealistične množice hlepe po pravi umetnosti. Skratka – oblast se smehlja, če ji kdo dovolj ponižno kaj ponudi, naroča pa nič. Zadostujeta ji šentjernejski pevski tabor in prepevanje male terce na družinskem izletu. »Svetovnih glasbenih dnevov« pa ne!

b) *Cerkev* je bila včasih glavni mecen umetnosti. Naročala je Michelangelu poslikavo Sikstinske kapele, vendar pa Palestriniju tudi novo sakralno glasbo. Danes tega vsaj pri nas ni! Medtem ko novi sakralni objekti na Slovenskem sledijo sodobnim estetskim in funkcionalnim tokovom, se cerkvena glasba zadovoljuje z večinoma enoglasnim ljudskim petjem. Tudi izraz »cerkvena popevka« se tolerira in uporablja. Naj mi bo dovoljeno povedati, da za nova sodobna cerkvena poslopja pri nas vem, za kakšno na novo naročeno umetno sakralno glasbo pa še nisem slišal.

c) *Posameznika mecena* od Žige Zoisa sem na Slovenskem ni. Čeprav se posamezna podjetja in banke pojavljajo kot sponzorji umetnosti, se to nikdar ne zgodi tako imenovani resni glasbi. V zavesti Slovencev umetna glasba (slovenska pa sploh ne) kot samoumevni dejavnik ne obstaja. Vem, da bo ta teza marsikoga presenetila ali celo razjezila, a Slovenci še nismo kulturni narod, pa če to še tako trdim. Kadar bomo, se nam vsak dinar za kulturo iz državnega proračuna ne bo zdel breme, ampak samoumevni prispevek za sooblikovanje narodove zavesti.

č) *Umetniški vodje-menedžerji*: ti so pri nas v glavnem vsi neizsanjani ali pa obupani skladatelji. V umetniškem vodenju glasbenih institucij pa brez nacionalne opredelitve in brez dolgoročnih spodbujevalnih načrtov za mlade generacije napredka ni. In kjer perspektive in premikanja ni, je le letargija, je umiranje in smrt.

d) *Založništvo!* Notne založbe v pravem smislu notnega tiska pri nas ni. Edicije Društva slovenskih skladateljev so založba bolj po imenu. Z nekaj državne subvencije natisnejo nekaj notnih besedil, a nimajo pravega trženja niti organi-

zacije trga. Ampak niti v prošnji za subvencijo ni naveden avtorski honorar skladatelju, ki mu gre za tisk in ponatis. Niti takšna simbolična vsota, kot jo dobijo za svoje tiskano delo pesniki hermetične poezije. Pa ni denar tisto najhujše, najhujše je, da strokovno združenje avtorjev tako delo svojih članov že v predračunu pred javnostjo degradira v ljubiteljsko dejavnost. In taisto vodstvo je nekje sprejelo in spravilo »skozi« sklepe, da za natis dela resne glasbe na ploščo ali pa celo za ponatis ne gre skladatelju nobena pogodba in noben avtorski honorar. Ostanejo mu le mehanične pravice (promili od prodane plošče), kar po nekaj deset prodanih ploščah zneso ceno malega piva.

Slovenski skladatelj za svoje delo ne dobi nobenega zadoščenja. Niti moralnega (zanj veljajo strožja merila pri izvedbi) niti materialnega (naročil ni, honorarjev za natis pa ni nihče dolžan plačati). Zakaj torej še dela? Saj praktično že ne več. Starejši odhajajo, mlajši pa se odseljujejo. Slovenska glasbena ustvarjalnost je tik pred tem, da izdihne.

In tu se prične za to kulturno dejavnost na Slovenskem drama. Na prazen prostor, ki ga pušča za seboj umirajoča gospa, se vriva kič populizma. Z njemu lastno naglico, trdoživostjo in prilagodljivostjo zahteva zase – potem ko si je nabasal malhe z novci na veselica – akademske časti in nacionalno obeležje s parolo: »Mi smo veselo in tudi duhovno, nas ima ljudstvo rado, torej smo edini – saj česa drugega domačega ni!« In mnogi odgovorni temu klicu vse bolj verjamejo, saj o glasbi kot umetnosti vedo malo ali nič. O tem nas uči izkušnja z nekaj zadnjimi in sedanjim ministrom za kulturo.

Torej je treba obupati, odnehati? Nikakor. Treba je le potrpežljivo od volitev do volitev čakati, da bo neki premier končno le postavil kulturnega ministra za kulturo. In da se bo temu uradniku (po položaju) posvetilo, da je glasbena ustvarjalnost prvi člen v verigi nacionalne glasbene kulture. Če tega ni, je druge člene (reprodukcija, glasbena znanost, glasbeno šolstvo) brez smisla in predrago gojiti. Naj še tako dobro delujejo, vcepljali nam bodo le – hote ali nehote – tujega duha. Ta je mnogokrat velik, bleščeč in dragocen. A služi le najprej samemu sebi, torej naj se še financira sam. In še: kulturna zavest je celovita ali pa je ni. Gospod baron Žiga Zois so to že vedeli, saj je ob »Matičku« nastala tudi Novakova muzika.

Razmere v slovenski glasbeni ustvarjalnosti so žalostne. A kriviti zanje zgolj le vsakokratnega ministra za kulturo bi bilo le preveč poenostavljeno iskanje krivca. Če nobeno ministrstvo ne izdela in nima nobenega – ne kratkoročnega ne dolgoročnega programa slovenske glasbene kulture – ga ima Društvo slovenskih skladateljev? Pa Akademija znanosti in umetnosti, kjer so v umetniškem razredu štirje skladatelji? Pa Slovenski kulturni zbor, čigar predsednik je skladatelj? Kdo od naštetih bo predložil vsaj osnutek glasbenega programa ali pa vsaj prisilil ministrstvo, da se ga bo lotilo?

Spero, ergo sum!